

**ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅԱՆ
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՓՈՐՁԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԵՐԸ ԵՎ ԴՐԱՆՑ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ***

Հրանտ Հայրապետյան

Բանալի բառեր՝ գյուղատնտեսություն, ապահովագրություն, վտանգներ, պետություններ, միջազգային փորձ, մեթոդների կիրառում:

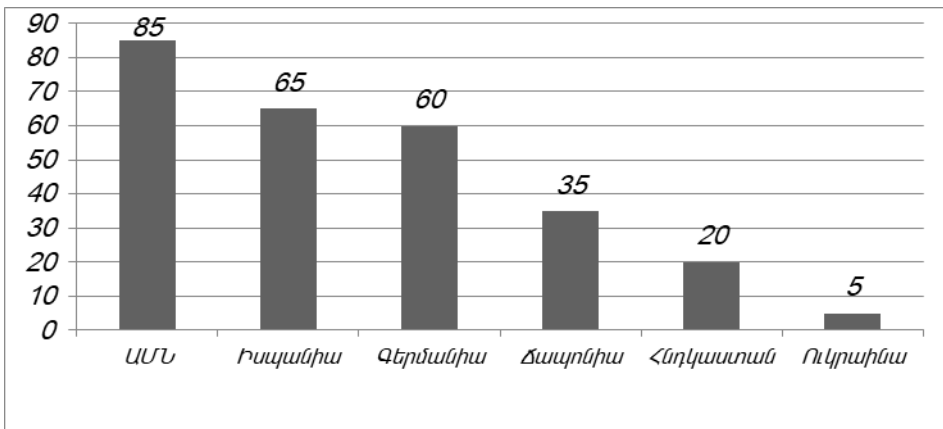
Հայաստանը փոքր լեռնային երկիր է՝ մոտ 30 հազ. կմ² տարածքով, տարածքի 44%-ը բարձր լեռնային է, որը բնակեցման և շահագործման համար պիտանի չէ: Զբաղեցրած տարածքի 80-90 %-ը օգտագործվում է գյուղատնտեսական նպատակներով, որի դեպքում հաճախ տեղի են ունենում բնակլիմայական այնպիսի վտանգներ, ինչպիսիք են ցրտահարությունները, երաշտները, եղանակային պայմանների հետևանքով առաջացած, տարբեր տեսակի վնասները և այլն: Հայաստանի ագրարային ոլորտում եթե կատարվում են բնական ռիսկերի կանխարգելման և հետևանքների մեղմացման առումով որոշակի քայլեր, ինչպիսիք են ոռոգման համակարգերի զարգացումը, հակահեղեղային միջոցառումները, հակակարկտային տեղակայանքների կիրառումը և այլն, ապա գյուղատնտեսության ապահովագրումը դեռևս բացակայում է: Բանն այն է, որ ագրարային ոլորտի բարձր ռիսկայնությունը, համապատասխան նորմատիվային հիմքերի և մեթոդաբանության բացակայությունը արգելում են այս կարևոր գործիքի կիրառումը Հայաստանի ապահովագրական ընկերությունների կողմից: Տարածված է այն կարծիքը, որ գյուղատնտեսության ոլորտը, հատկապես բուսաբուծությունը ՀՀ-ում, բնական գործոններից ծայրահեղ կախվածության և բարձր ռիսկայնության պատճառով ապահովագրական ընկերությունների համար բիզնեսի առումով հետաքրքրություն չի ներկայացնում: Այդուհանդերձ, երկրի տնտեսական և պարենային անվտանգության, գյուղատնտեսության սոցիալական կարևորության, գյուղական բնակչության աղքատության հաղթահարման և միգրացիոն գործընթացների կառավարման, բնակլիմայական գործոններից արտադրության արդյունքների բարձր կախվածության նկատառումներով աշխարհի բազմաթիվ երկրներում տարբեր խողովակներով պետական աջակցություն է ցուցաբերվում գյուղատնտեսությանը: Վերջինս դրսևորվում է գյուղատնտեսական ապրանք արտադրողներին բյուջետային սուբսիդիաներ տրամադրելու, արտադրանքի վաճառքի երաշխավորված գներ սահմանելու, վարկերի տոկոսադրույքը սուբսիդավորելու, բույսերի պաշտպանության, անասնաբուժասանիտարական, հողաբարելավման կենտրոնացված միջոցառումներ իրականացնելու, գյուղի սոցիալական ենթակառուցվածքների զարգացումը ֆինանսավորելու, հարկային արտոնություններ սահմանելու և այլ ձևերով: Արտադրական ռիսկերի կառավարման նպատակով հատկապես վերջին տասնամյակներում աշխարհի շատ երկրներ կարևոր տեղ են հատկացնում նաև պետական սուբսիդավորումով ագրոապահովագրության ներդրմանը: Այս համակարգը տարեցտարի ընդլայնվում ու կատարելագործվում է, միաժամանակ տարբեր երկրներում առկա են այդ համակարգի կիրառման առանձնահատկություններ, որոնց ուսումնասիրությունը հնարավորություն է ընձեռում գտնել Հայաստանի համար առավել ընդունելի տարբերակներ [1]:

* Հոդվածն ընդունվել է 08.02.20:

Հոդվածը տպագրության է երաշխավորել խմբագրական խորհրդի անդամ տ.գ.դ., պրոֆեսոր Լ. Մնացականյանը: 19.02.20:

Գյուղատնտեսական արտադրության կազմակերպման և գյուղացիական տնտեսություններ վարելու տեսանկյունից Հայաստանի Հանրապետության տարածքն աչքի է ընկնում բարձր ռիսկայնությամբ, և զանազան բնական աղետների (կարկուտ, երաշտ, ցրտահարություն և այլն), անկանխատեսելի պատահարների հետևանքով զգալի կորուստներ են կրում մի շարք տնտեսվարող սուբյեկտներ: Գյուղատնտեսության զարգացման խնդիրների շարքում ներկայումս անհրաժեշտություն է գյուղացիական տնտեսությունների կրած վնասները մեղմելու, ոլորտի ռիսկերը զսպելու և գյուղատնտեսությամբ զբաղվածների գործունեության շարունակականությունն ապահովելու նպատակով համապատասխան միջոցառումների մշակումն ու մեխանիզմների ներդրումը, որը կարելի է հրականացնել գյուղատնտեսական ապահովագրության միջազգային փորձի ուսումնասիրության միջոցով:

Պատմությանը հայտնի են բազմաթիվ դեպքեր, երբ բնության «քմահաճության» հետևանքներով տարբեր երկրներում գյուղացիները կրել են ֆինանսական մեծ կորուստներ: Այդ է պատճառը, որ տարիների ընթացքում տարբեր երկրներ մշակել և ներդրել են իրենց գյուղատնտեսությունների ապահովագրության մոդելները, որոնցից յուրաքանչյուրում առկա է պետության մասնակցությունը: Գծապատկեր 1-ում ներկայացված են տարբեր երկրներում մշակաբույսերի ապահովագրված տարածքների ցուցանիշները, որտեղ տեսնում ենք, որ ընտրված երկրներից գյուղատնտեսական ապահովագրությունը առավել կարևորում է ԱՄՆ-ն, որտեղ ապահովագրված տարածքը 85% է: Հաջորդում են Իսպանիան և Գերմանիան՝ 65% և 60%, Ճապոնիայում՝ 35%, Հնդկաստանում՝ 20%, իսկ ահա Ռուսիայում գյուղատնտեսական տարածքներից ապահովագրված է ընդամենը 5%-ը:

Գծապատկեր 1. Մշակաբույսերի ապահովագրված տարածքը տարբեր երկրներում (%) [2]

Գյուղատնտեսական ապահովագրության միջազգային փորձի ուսումնասիրության նպատակով դիտարկվել են զարգացած և զարգացող երկրների փորձը՝ ԱՄՆ, Ֆրանսիա, Գերմանիա, Շվեդիա, Չինաստան, Թուրքիա:

ԱՄՆ-ում գյուղատնտեսական ապահովագրությունը բավականին զարգացած է և ունի որոշակի առանձնահատկություններ: Ապահովագրության համար հայտը ներկայացվում է նախքան ցանելու կամ տնկելու գործընթացները սկսելը: Ծածկույթը հիմնված է նախորդ բերքի բերքատվության վրա: Արտադրության արժեքը որոշվում է կանխատեսվող գներով կամ ֆյուչերսների գներով: Բազմամյա ռիսկերի ապահովագրությ-

յուրը ԱՄՆ կառավարության կողմից ֆինանսավորվող գյուղատնտեսական ապահովագրության և ռիսկերի կառավարման համակարգի ողնաշարն է: Տոկոսադրույքները հաշվարկվում են՝ ըստ ծածկույթի մակարդակների և ռիսկերի (բնական ռիսկերը, որոնք բերքի կորուստ են առաջացնում): Վճարները կատարվում են այն դեպքում, երբ եկամտաբերությունը կամ եկամուտը նվազում է երաշխավորված մակարդակից: Մոտ 700000 արտադրողներ ամեն տարի գնում են ապահովագրական ծածկույթ: ԱՄՆ-ում ոլորտի կատարելագործման համար մշակվում են ծրագրեր. դրանցից մեկն առաջարկում է ապահովագրական ծածկույթ բերքի յուրաքանչյուր տեսակի համար: Ապահովագրության ծածկույթը նախատեսված է ավելի քան 100 մշակաբույսերի համար: Միացյալ Նահանգներում կան մեծ թվով ապահովագրական ապրանքներ (370), որոնք թույլ են տալիս լիովին ապահովագրել գյուղատնտեսական արտադրանքը.

- ✓ բուսաբուծության ապահովագրություն,
  - ✓ ապահովագրություն՝ ըստ տարածաշրջանային ցուցանիշների,
  - ✓ ակտիվների ապահովագրում (օրինակ՝ պտղատու ծառեր կամ տնկարաններ),
  - ✓ ամբողջ տնտեսության ապահովագրում:
- Ծածկույթի մակարդակները ներառում են.

- աղետալի (CAT) ծածկույթ՝ 50% եկամտաբերությամբ, իսկ գնի 55% -ը (50/55)՝ ընդամենը 27.5%;

- լրացուցիչ ծածկույթ (գնված) աղետալի բարձր մակարդակից (50/60-ից 85/100):

ԱՄՆ-ում գյուղատնտեսական ապահովագրության առանձնահատկություններից մեկն այն է, որ պետության և մասնավոր հատվածի միջև արդյունավետ փոխգործողություն կա: Երկրում ագրոապահովագրության սուբսիդավորումն իրականացնում է Ռիսկերի կառավարման գործակալությունը: Ապահովագրական պրոդուկտները մշակում է գործակալությունը, իսկ ապահովագրական ծառայությունները մատուցում են լիցենզավորված ապահովագրական կազմակերպությունները: Ապահովագրական ընկերություններն աշխատում են ապահովագրական դրույքներով, որոնք սահմանում է գործակալությունը: Պետության կողմից սուբսիդավորվող ապահովագրավճարի չափը կախված է կորուստների ծածկույթից, որն արտահայտվում է տոկոսով: Սովորաբար, 70% կորստին համապատասխանում է առավելագույնը 50, իսկ 60%-ին՝ 30% սուբսիդավորում: Ներկայումս գյուղատնտեսական ապրանք արտադրողներից ավելի քան 50%-ը ապահովագրված են, իսկ ցանքատարածությունների մոտ 70%-ը [3]:

Որպես ցորենի առաջատար արտադրող ամբողջ Արևմտյան Եվրոպայում՝ Ֆրանսիայի աղետալի կորուստները իրենց գագաթնակետին են հասել: Վերջերս երեք առաջատար հետազոտական կենտրոնների հետազոտողներ հավաքվել են՝ հետազոտելու արտադրության բացթողմաների կապը կլիմայի անկայունության հետ: Նրանց ուսումնասիրությունները կասկածի տակ են դնում գյուղատնտեսական արտադրության առկա համակարգերի կենսունակությունը և հետագա բերքատվության կայունությունը՝ միևնույն ժամանակ նշելով արտադրողների համար նոր ֆինանսական պաշտպանության հրատապ անհրաժեշտությունը: Վերջին մի քանի տարում Ֆրանսիան կրել է եղանակային ծայրահեղ վնասներ՝ ջերմային և ցուրտ ալիքների տեսքով, մեծ քանակությամբ տեղումների և երաշտի տեսքով, որոնք միասին ազդել են ցորենի բերքատվության վրա: 2016-ին, ցորենի բերքի բերքատվությունը 2014-ի համեմատությամբ կրճատվել է մինչև 50%: Հետազոտողները արագորեն պարզեցին, թե կոնկրետ որ կլիմայական պայմաններն (անհատապես և համակցված) են հանգեցրել այդպիսի արտակարգ կորուստների, ինչպես նաև պարզել են դրանց կրկնվելու հավանականությունը և ինչպես կարելի է բարելավել կանխատեսման համակարգերը: Ֆրանսիայում երեք առաջատար հետազոտական կենտրոններ՝ INRA, CNRS և CEA, հավաքվել են՝ վերլուծելու 1958-ի հոկտեմբերից մինչև 2017-ի հուլիսի տվյալները: Առաջին անգամ նրանք

վերլուծեցին պայմանները ինչպես ամսվա, այնպես էլ սեզոնի մասշտաբով, ներառյալ նվազագույն և առավելագույն ջերմաստիճանը, տեղումները և ճառագայթային ուժգնությունը: Նրանք նաև դիտարկել են տեղումները հոկտեմբերից հուլիս ընկած ժամանակահատվածում:

Այսպիսով, Ֆրանսիայում երեք առաջատար հետազոտական կենտրոններ՝ INRA, CNRS և CEA ստեղծեցին ծրագիր՝ պաշտպանելու Ֆրանսիայի ֆերմերներին աճող ծախսերից, որոնք ֆերմերները պետք է նվազեցնեն ստացված եկամուտներից:

Ներկայումս, արդեն երրորդ տարին անընդմեջ, 16.000 ֆերմեր կարող է կազմակերպությունից գնել ապահովագրություն՝ օգտագործելով առցանց հավելված, որը նրանց թույլ է տալիս ընտրել իրենց եղանակային քաղաքականության յուրաքանչյուր պարամետր, ներառյալ բերքը, ծածկույթի ժամանակահատվածը, հատուկ եղանակային իրադարձությունը և ինտենսիվությունը և նույնիսկ վճարման չափը՝ ելնելով նրանց ռիսկերի յուրօրինակ պրոֆիլից և բյուջեից: Այս ծածկույթը թույլ է տալիս ֆերմերներին փոխհատուցել եկամուտների կորուստները, որոնք տեղի են ունեցել կլիմայի անկայունության պատճառով [4]:

Պերմանիայում գոյություն ունի մի շարք մրցակցային մշակաբույսերի ապահովագրության հաստատված շուկա, որը կենտրոնացնում է հիմնականում կարկտահարության ապահովագրության լուծումների վրա, ինչը Պերմանիայում ամենաշատ ապահովագրվող վտանգն է (ապահովագրվող բերքի մոտ 70%-ը): Կարկտի հասցրած վնասի ապահովագրությունը Պերմանիայում մտցվել է 18-րդ դարում: Հատկապես երաշտի վտանգներից ապահովագրությունը Պերմանիայում դեռ վաղ զարգացման փուլում է գտնվում: Ներթափանցման մակարդակը համեմատաբար ցածր է. 2015-ին ապահովագրվել է ամբողջ վարելահողի միայն 0,5%-ը կուտակման ռիսկերի դեմ, ներառյալ երաշտը: 2013 թ.-ին եղանակային ռիսկերի, ինչպիսիք են՝ կարկուտը, փոթորիկը, հորդառատ անձրևը, ցրտահարությունը և ջրհեղեղները, ապահովագրության հարկը իջեցվել է ապահովագրված գումարի 19% -ից մինչև 0.03%:

Ի տարբերություն շատ այլ երկրների, հատկապես Եվրամիության երկրների, Պերմանիայում գյուղատնտեսական ապահովագրության սխեմաներին հանրային աջակցություն չի ցուցաբերվում: Պրեմիումները չեն սուբսիդավորվում: Չնայած Պերմանիայի կառավարությունը չի միջամտում ռիսկերի կանխարգելմանը և ապահովագրման լուծումներին, այնուամենայնիվ կան միջոցներ, որոնք կիրառվում են ինչպես ազգային, այնպես էլ պետական մակարդակով՝ բնական աղետներից ստացվող վնասները փոխհատուցելու համար:

2019 թ.-ի հունվարի դրությամբ Պերմանիայում առկա երաշտի վտանգից ապահովագրության բոլոր ապրանքները հիմնված են ինդեքսի վրա: Ինդեքսավորված ապահովագրությունը վճարում է փոխհատուցում, եթե սահմանված պարամետրը (օրինակ անձրևաջրերը) շեղվում է (ավելանում կամ նվազում է) կանխատեսված մակարդակից: Այլ կերպ ասած, մշակաբույսերն ապահովագրված են այնպիսի իրադարձությունների դեմ, որոնք կորուստներ են առաջացնում, ինչպիսին է երաշտը, այլ ոչ թե դաշտում ուղղակի կորուստների դեմ: Ապահովագրական ընկերությունները, որոնք ներկայումս առաջարկում են ինդեքսի վրա հիմնված երաշտի ապահովագրության արտադրանք, հետևյալն են. Vereinigte Hagelversicherung, VVaG Vereinigte Hagelversicherung VVaG (հետագայում՝ «Vereinigte Hagel»)

2015-ին Պերմանիայի ընդհանուր վարելահողերի 58,7% -ը ապահովագրվել է Վերինյիգե Հեյգելի կողմից: Երաշտի ինդեքսի ապահովագրությունն առաջարկվում է ծնունդից ցորենի, կտավատի յուղի, տարեկանի և եգիպտացորենի համար:

Պերմանիայում, ազգային և պետական կառավարությունների միջև իրավասությունների բաժանման վերաբերյալ սահմանադրական կանոնների համաձայն, բնական

աղետներին համարժեք եղանակային ռիսկերին աջակցելը պետությունների պարտականությունն է: Երաշտից հետո ֆինանսական աջակցություն կարող է տրվել

- ✓ փոքր և միջին գյուղատնտեսական ձեռնարկություններին,
- ✓ խոշոր ձեռնարկություններին,
- ✓ վտանգի տակ գտնվող գյուղատնտեսական ձեռնարկություններին [5]:

Բույսերի ապահովագրության ծրագիրը Շվեդիայում սկսվել է 1961 թ.-ից և այն, ինչպես ճապոնիայում, պարտադիր էր: Ապահովագրության «պրեմիան վճարվում է որպես ֆերմերային տնտեսությունների գծով վճարներ», իսկ Շվեդիայի կառավարությունը տրամադրեց «ֆերմերներին ավելի քան կրկնակի սուբսիդիա»: Չնայած այս դրական միտմանը՝ 1960-ականների ընթացքում շատ գյուղացիներ բավարարված չէին բերքի ապահովագրությունից առաջին հերթին այն պատճառով, որ անհատ ֆերմերների կորուստները միշտ չէ, որ հատուցվում էին (Wright and Hewitt, 1993): 1961 - 1987թթ. գյուղատնտեսական ապահովագրությունը վերահսկվում էր կառավարության կողմից և պարտադիր էր այն տնտեսավարողների համար, ովքեր ունեին երկու հա-ից ավելի հողատարածք:

Ներկայումս Շվեդիայում գյուղատնտեսական արտադրանքը դիտվում է որպես ազգային տնտեսության զարգացման կարևորագույն նախադրյալ: Շվեդիայի գյուղատնտեսությանն ուղղված օգնության գործիքները սահմանափակվում են աղետներից փրկելու համար: Այսօր գյուղատնտեսական մշակաբույսերի ապահովագրությունն ապահովում են երեք մասնավոր փոխադարձ ապահովագրական ընկերություններ: Գյուղատնտեսական ապահովագրության շուկայում գերակշռում է Lansforsakringar-ը՝ իր Agrig դուստր ձեռնարկությամբ: Դրա շուկայական մասնաբաժինը գնահատվում է 80-85%: Dina ապահովագրական ընկերությունը ենթադրում է գյուղատնտեսական ապահովագրության շուկայի մոտավորապես 10% -15% -ը: Երկու ապահովագրողները ունեն տարածաշրջանային ապահովագրության ստորաբաժանումներ (ընկերություններ), որոնք աշխատում են սերտ համագործակցությամբ:

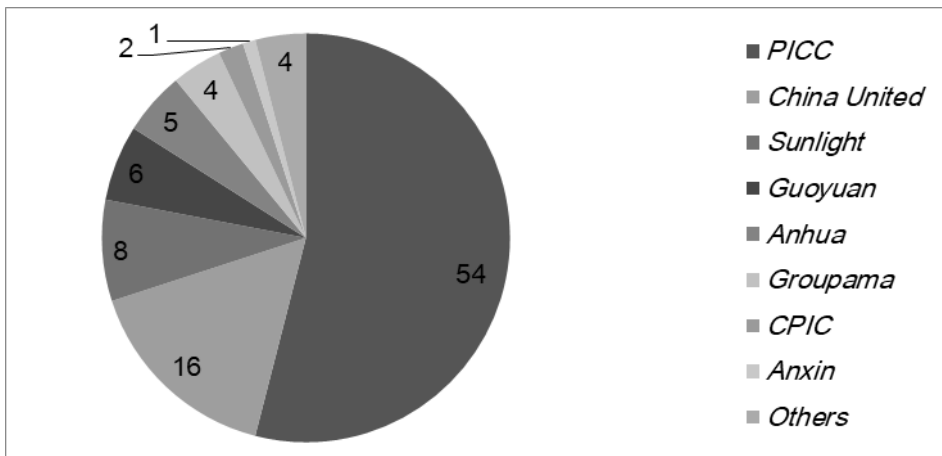
Գյուղատնտեսական ապահովագրության առաքման ուղիները արտադրող և համագործակցող միավորումներ են: Կարելի է ասել նաև, որ ֆերմերների շրջանում կան երթևեկանցման բարձր մակարդակ՝ 60-80 տոկոսի սահմաններում և կամավոր բնույթ է կրում [6]:

Չինաստան: Գյուղատնտեսական ապահովագրությունը Չինաստանում ներդրվել է 1982 թ.: Չինական գյուղատնտեսական ապահովագրությունը համարվում է բաժանված զարգացման երկու հիմնական փուլերի: Առաջին փուլը տեղի է ունեցել 1982 թ.-ից մինչև 2002 թ.-ը, երբ PICC- ն (Չինաստանի ՊԻՍՍ ապահովագրական ընկերություն) մշակեց գյուղատնտեսական ապահովագրական արտադրանք և տեղական ինքնակառավարման մարմինների միջոցով դրանք հանձնեց ֆերմերներին: Սակայն այս տարիների ընթացքում Չինաստանում նաև գրանցվել են գյուղատնտեսական գործունեության անպտուղ արդյունքներ, որի հետևանքով ապահովագրողները ավելի քիչ էին շահագրգռված հետազայում դրանք վաճառել: Արդյունքում, 1992 թ.-ից մինչև 2002 թ.-ը գյուղատնտեսական ապահովագրավճարները 140 միլիոն դոլարից իջել են մինչև 57 միլիոն ԱՄՆ դոլար: Գյուղատնտեսական ապահովագրության շուկայի զարգացման երկրորդ փուլը հանգեցրեց ներկա շուկայի կայունությանը: Մշակման նոր շրջադարձը սկսվել է 2003 թ.-ին՝ տարբեր փորձնական սուբսիդավորման ծրագրերի ներդրմամբ: Չինական Միացյալ անշարժ գույքի ապահովագրությունը փորձնական հիմունքներով ապահովագրեց մի շարք նահանգների բրնձի, ցորենի և գարու բերքը: PICC-ը, տեղական ինքնակառավարման մարմինների հետ համագործակցելով, շուկայում գործարկել է նաև մի շարք փորձնական գյուղատնտեսական ապահովագրական ապրանքներ: Հետագա զարգացման տարիներին Չինաստանի կառավարությունը նպաստել է շուկայի ընդլայնմանը՝ ապահովագրող ընկերություններին հրավիրելով մասնակցել գյու-

ՄԵՏՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ ՀԱՄԱՆԱՐԱՆԻ ԼՐԱՏՈՒ 2020

դատնտեսական ապահովագրության ծրագրին: Դրանից հետո չինական կառավարությունը գյուղատնտեսական ապահովագրությունը հայտարարել է գյուղատնտեսության զարգացման քաղաքականության հիմնական տարր: Սուբսիդավորված գյուղատնտեսական ապահովագրությունը դարձել է համապատասխան բաղադրիչ գյուղատնտեսական արտադրության խթանման և ֆերմերների եկամուտների կայունացման համար:

Գյուղատնտեսության ոլորտում արդեն 2016-ին գործում էին մոտ 26 ապահովագրական ընկերություններ: Իսկ 2017-ին դրանց թիվը դարձավ 29: Գյուղատնտեսական ապահովագրության բիզնեսի շուրջ 93% մասնաբաժինը հասնում է վեց խոշորագույն ապահովագրական ընկերությունների՝ Չինաստանի ժողովրդական ապահովագրական ընկերություն, Չինաստանի Անշարժ գույքի միավորված ապահովագրական ընկերություն, Արև գյուղատնտեսական ապահովագրական ընկերություն, Գոյուան գյուղատնտեսական ապահովագրական ընկերություն, Անհուա գյուղատնտեսական ապահովագրական ընկերություն և ԱՎԻԿ Գրուպամա ապահովագրություն: 2016 թ.-ին Չինաստանի ժողովրդական ապահովագրական ընկերությունը (PICC) գյուղատնտեսական ապահովագրության հիմնական մատակարարն էր և զբաղեցնում էր շուկայի մասնաբաժնի 54%-ը (գծ. 2):

Պատկեր 2. Ապահովագրության շուկայի մասնաբաժինը, 2017թ. [7]

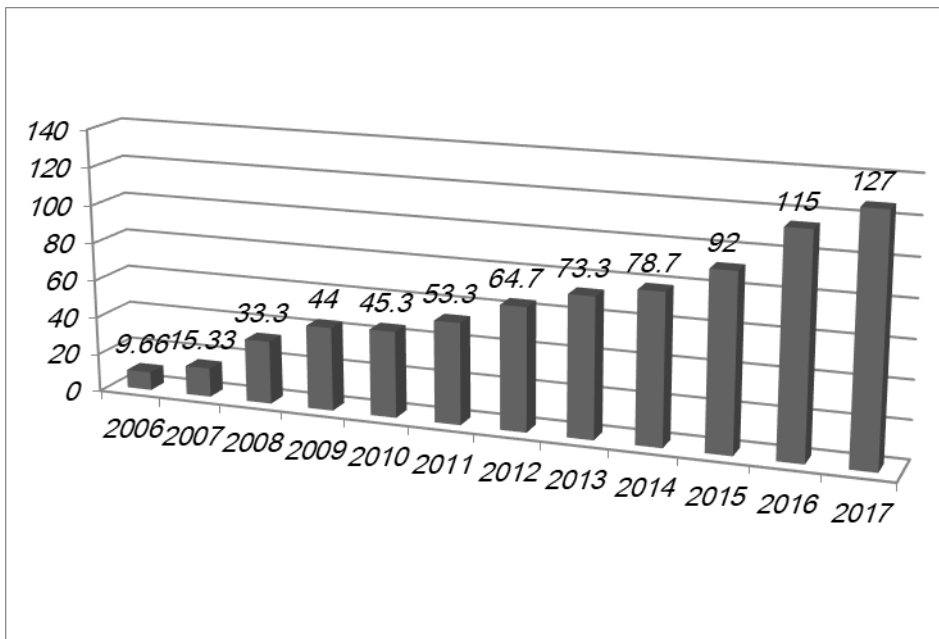
Չինաստանը համարվում է աշխարհի խոշորագույն գյուղատնտեսություն ունեցող երկրներից մեկը, որն առանձնանում է արագ զարգացող գյուղատնտեսական ապահովագրության մոդելով: Չինական գյուղատնտեսական ապահովագրությունն առանձնանում է իր արագ հաջողությամբ և արդյունավետությամբ: Նման հաջողության հասել են համակարգային ջանքերով և բարեփոխումներով: Այս մոդելը ներառում է պետական միջամտությունների բարձր մակարդակ գյուղատնտեսական ապահովագրության գծով ապահովագրավճարների սուբսիդավորման ծրագրի ներդրման միջոցով: 2007 թ.-ին՝ սուբսիդիաների ներդրումից հետո, հավաքագրվել է 0,68 մլրդ ԱՄՆ դոլար, ինչը ցույց է տալիս ավելի քան 500% աճ 2006-ի համեմատությամբ (0,11 մլրդ ԱՄՆ դոլար): Նման դրական միտումը պահպանվեց նաև հաջորդ տարիներին՝ 2016 թվականին գնահատելով 6,3 միլիարդ ԱՄՆ դոլար: 2008-ին կառավարությունը ծախսեց 1,1 մի-

ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԼՐԱՏՈՒ 2020

լիարդ դոլար՝ ապահովագրավճարների 60 տոկոսը ապահովագրելու համար: 2007 թ.-ին պրեմիում սուբսիդավորման միջոցով պետական աջակցությունը զգալիորեն ավելացրեց գյուղատնտեսական ապահովագրության շուկայի ներթափանցումը՝ այն դարձնելով ֆերմերների ներսում ռիսկերի մեղմման հիմնական գործիք: 2010 թ.-ին սուբսիդավորվող գյուղատնտեսական ապահովագրության ծրագիրը ներդրվեց երկրի 25 մահանգներում:

2016 թ.-ին գյուղատնտեսական ապահովագրության շուկայում գործում էին շուրջ 26 ապահովագրական ընկերություններ՝ մոտ 170 տեսակի ապահովագրական ապրանքների՝ հիմնական մշակաբույսերի, կանխիկ մշակաբույսերի, անասունների, անտառների, մրգերի, բանջարեղենի, բուժիչ բույսերի և տեղական գյուղատնտեսական ապրանքների ապահովագրության համար: Ներկայումս ապահովագրողները առաջարկում են բազմապրոֆիլ ապահովագրություն, գների ինդեքսի ապահովագրություն, հատուցվող ապահովագրություն և եկամուտների ապահովագրություն:

Գծապատկեր 3-ում ներկայացված են Չինաստանում գյուղատնտեսական ապահովագրված տարածքների ցուցանիշները 2006-2017թթ. ընթացքում: Համաձայն գծապատկերի՝ Չինաստանում ապահովագրված տարածքները տարեցտարի ավելանում են՝ 2006-ի 9.66 մլն հա ցուցանիշի համեմատ 2017-ին դառնալով 127 մլն հա:

Գծապատկեր 3. 2006-2017 թթ. ժամանակահատվածի համար ապահովագրված ընդհանուր տարածքը Չինաստանում՝ միլիոն հա [8]

Թուրքիա: Մինչև 2005 թ.-ը Թուրքիայում գյուղատնտեսական մշակաբույսերի ապահովագրությունն իրականացնում էին 15 մասնավոր ապահովագրական ընկերություններ: 2005 թ.-ից Թուրքիայում մեկնարկեցին ապահովագրական շուկայի բարեփոխումները, և մեկնարկը սկսեցին օրենսդրության կարգավորմամբ: Ինչպես նաև, որ-

պես առաջին բարեփոխում, ստեղծվեց կապ պետության և մասնավոր հատվածի միջև: Բարելավվեց «Ագրոապահովագրության մասին» օրենքը, այնուհետև պետության և մասնավոր հատվածի միջև կապը արտահայտվեց պետության և մասնավոր ապահովագրական ընկերությունների փոխադարձ պայմանավորվածությամբ, որի արդյունքում ստեղծվեց Ագրարային ապահովագրական միավորում, որը գլխավորը սկսեց կառավարվել TARSIM ընկերության կողմից: Ընկերության դիտորդ խորհրդի կազմում ներառվում են երկրի գանձապետարանի, գյուղատնտեսության նախարարության, մասնակից ապահովագրական ընկերությունների ներկայացուցիչները: Միավորման ստեղծման հիմնական նպատակը երկրի ագրոապահովագրության համակարգի զարգացման մեջ պետության դերի և գործառույթների սահմանումը, ինչպես նաև պետական աջակցության մակարդակի բարձրացումն է: Ապահովագրվողներն ապահովագրական վճարներն անմիջապես վճարում են TARSIM-ին: Պետական 50-66% սուբսիդիաները նույնպես TARSIM-ին է փոխանցվում: Ապահովագրական վճարները իրականացվում են ապահովագրական ընկերությունների գործունեության շրջանակում, որոնք ներառվում են TARSIM-ի կազմում: Տնտեսավարողների կողմից գյուղատնտեսական տեխնիկայի գնման դեպքում պետությունը կոփհատուցում է վարկերի տոկոսադրույքների գումարի 25-50%-ը: Անհրաժեշտ ոռոգման համակարգերի գնման դեպքում պետությունը փոխատուցում է վարկերի տոկոսադրույքները 100%-ով [9]:

TARSIM-ին զուգահեռ 2005 թ.-ին հիմնադրվեց նաև TCIP-ը (Թուրքական աղետների ապահովագրման միությունը): Դրանց գործունեությունից 10 տարի անց, ինչպես TARSIM-ը, այնպես էլ TCIP-ը, լավ օրինակներ դարձան աշխարհում և միջազգային հանրության համար: Թուրքական կառավարությունը ցանկանում էր շահավետ մոդել գտնել բոլոր ներգրավված կողմերի համար, որը կարելի է ասել, որ այդ երկրին հաջողվեց: TARSIM-ը այժմ վերածվում է միջազգային ապրանքանիշի, ֆեմերները գոհ են այս համակարգից, քանի որ 10 տարիների ընթացքում կառավարությունը սուբսիդավորեց մինչև 67% պարզևավճարները: Բացի այդ, կորուստների ճշգրտումները կենտրոնացված և ստանդարտացված են, հետևաբար հատուցման վճարներն ավելի արագ են: Թուրքիայի ապահովագրական շուկան նույնպես ողջունեց այս համակարգը, քանի որ TARSIM-ը զբաղվում է ապահովագրության և կորստի ճշգրտման բոլոր գործողություններով: Թուրքիայի գյուղատնտեսական մակերեսի 14% -ը այժմ ծածկված է TARSIM-ի կողմից, որը նախորդ տարվա ընթացքում համախառն պարզևավճարներ է վճարել, մոտ 966 մլն թուրքական լիրա: Ընկերության գործունեության մակարդակը հաջող է համարվել նաև իշխանությունների և ապահովագրական արդյունաբերության կողմից: «Եթե ինչ-որ գյուղում վնաս կա, ապա վճարվում են հատուցումներ, իսկ անապահովները համոզված են, որ դրանից հետո նաև ապահովագրություն են գնել»^[10]:

Հայաստան: Այսպիսով, միջազգային փորձի ուսումնասիրության արդյունքում կարող ենք եզրակացնել, որ դիտարկված բոլոր երկրներում էլ գյուղատնտեսական ապահովագրությունը առաջնային նշանակություն ունի գյուղատնտեսության ոլորտում, և այն իրականացվում է մի շարք տարբեր մեթոդներով, որոնց կիրառումը Հայաստանում թույլ կտա ոչ միայն ներդնել գյուղատնտեսական ապահովագրություն, քանի որ այն զրեթե իսպառ բացակայում է, այլ նաև զարգացնել այն: Ինչպես պարզեցինք, այդ մեթոդներից է պետության և մասնավոր հատվածի միջև համագործակցությամբ ագրոապահովագրության մոդելի հիմնումը: Դրա առավելություններն են՝

- ✓ պետական մարմինների ակտիվ մասնակցությունը գյուղատնտեսական արտադրողների ապահովագրության գործընթացին,

- ✓ ապահովագրական վճարների սուբսիդավորումը հնարավորություն է տալիս գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողների համար նվազեցնել ապահովագրության արժեքը և ապահովել զանգվածային ապահովագրություն,

✓ ագրոհատվածին ծառայությունների մատուցման գործում ապահովել մասնավոր ապահովագրական ընկերությունների ակտիվ մասնակցությունը,

✓ գյուղատնտեսական արտադրողների պաշտպանվածության բարձր մակարդակը անկախ ռիսկի տեսակից,

✓ գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողների և ապահովագրողների հարաբերությունների թափանցիկությունը,

✓ ապահովագրության մատչելի պրոդուկտների մշտական կատարելագործման ճանապարհով երկրում ագրոապահովագրության համակարգի անընդհատ զարգացումը:

Նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ Հայաստանում գյուղատնտեսության վարումը մեծապես պայմանավորված է ռիսկի գործոնով և հաշվի առնելով ճյուղի առանցքային նշանակությունը ազգային տնտեսության զարգացման, երկրի կենսագործունեության և պարենային անվտանգության ապահովման, բնակչության ընդհանուր կենսամակարդակի բարձրացման գործում՝ առանձնահատուկ նշանակություն է ստանում ագրարային ոլորտում իրականացվող պետական քաղաքականության կարևոր նպատակներից մեկի՝ հստակ մեխանիզմներ ունեցող ապահովագրական համակարգի ստեղծումը:

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Ավետիսյան Ս., Ծայնեցիյան Հ., Ալավերդյան Ս. Գյուղատնտեսական ռիսկերի ապահովագրության համակարգի ներդրման ուղիները Հայաստանի Հանրապետությունում, Երևան, «Տնտեսագետ հրատարակչություն» 2017, էջ 17:
2. Германн Седрик, Агрострахование – потенциал для устойчивого развития растениеводства в Украине, Украина, 01/2018, <https://apd-ukraine.de/> 24.08.2019
3. Джеймс Калан, Система сельскохозяйственного страхования в США: презентация на международной конференции по сельскохозяйственному страхованию в Мадриде (Испания, ноябрь 2006) <https://agroinsurance.com/ru/743/>, 24.08.2019
4. Hershey Laura, Farmers seek parametric insurance after catastrophic losses across France linked to climate volatility, 27.04.2018 <http://www.weatherandeconomics.com/2018/04/27/farmers-seek-parametric-insurance-after-catastrophic-losses-across-france-linked-to-climate-volatility/>, 24.08.2019
5. Celia M. Reyes, Adrian D. Agbon, Christian D. Mina, and Reneli Ann B. Gloria1, Agricultural insurance program: lessons from different country experiences, January 2017, էջ 13, 24.08.2019
6. Celia M. Reyes, Adrian D. Agbon, Christian D. Mina, and Reneli Ann B. Gloria1, Agricultural insurance program: lessons from different country experiences, January 2017 <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/173579/1/pidsdps1702.pdf> էջ 10, 24.08.2019
7. Krychevska Liudmyla, "Agricultural Insurance in China", April 2017 <https://agroinsurance.com/wp-content/uploads/2017/04/Agricultural-insurance-in-China-Agroinsurance-International.pdf> էջ 11, 24.08.2019
8. Liudmyla Krychevska, "Agricultural Insurance in China", April 2017 <https://agroinsurance.com/wp-content/uploads/2017/04/Agricultural-insurance-in-China-Agroinsurance-International.pdf> էջ 15, 24.08.2019
9. World Bank Survey: Government Support to Agricultural Insurance: Challenges and Options for Developing Countries, Annex E

10. CIUNCAN Alexandru, "Turkey: The agricultural insurance scheme is a success story", Turkey, 2016-06-03 <http://www.xprimm.com/Turkey-The-agricultural-insurance-scheme-is-a-success-story-articol-2,143,11-8066.htm>, 24.08.2019

ԱՄՓՈՓԱԳԻՐ

Գյուղատնտեսական ապահովագրության միջազգային փորձի հիմնական տարրերը և դրանց զարգացման առանձնահատկությունները Հրանտ Հայրապետյան

Գյուղատնտեսության կայուն զարգացման, երկրի տնտեսական և պարենային անվտանգության, գյուղական բնակչության եկամուտների, աղքատության հաղթահարման և միգրացիոն գործընթացների կառավարման արդյունավետության բարձրացման համար կարևոր է պետության կողմից աջակցությունը հատկապես գյուղատնտեսության ոլորտում: Արտադրական ռիսկերի կառավարման նպատակով հատկապես վերջին տասնամյակներին աշխարհի շատ երկրներում կարևոր տեղ են հատկացնում նաև պետական սուբսիդավորումով ագրոապահովագրության ներդրմանը: Ամփոփ կերպով ներկայացված են տարբեր պետություններում գյուղատնտեսական ապահովագրության համակարգը և միջազգային փորձը:

РЕЗЮМЕ

Аспекты опыта международного сельскохозяйственного страхования и особенности их развития Грант Айрапетян

Ключевые слова: сельское хозяйство, современная ситуация, проблемы, перспективы развития.

Для обеспечения стабильного развития сельского хозяйства, обеспечения безопасности экономики страны и пищевой экономики, повышения эффективности управления миграционными процессами, борьбы с нищетой среди сельского населения, необходима поддержка государства, особенно в сфере сельского хозяйства. В последние десятилетия, с целью управления производственных рисков, в мировой практике, уделяют должное внимание внедрению системы Агροстрахования с государственной субсидированием. В статье представлен мировой опыт и системы страхования сельского хозяйства разных стран мира.

SUMMARY

Agricultural Insurance in Foreign Countries and the Features of their Development Hrant Hayrapetyan

Keywords: agriculture, current situation, problems, development prospects.

State support, especially in agriculture, is important for sustainable agricultural development, economic and food security of the country, incomes of the rural population, overcoming poverty and increasing the effectiveness of migration management. In order to manage industrial risks many countries around the world also highlight the importance of the introduction of state-subsidized agro-insurance, particularly in recent decades. The agricultural insurance system and international experience in different countries are summarized in this article.